

Developing Subject Competence in History Lessons

UDC: 373.5.016:94

DOI: <https://doi.org/10.15421/172604>**Dyachenko Olha**Ph.D, Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-9751-8783>, olga.dyachenko.1981.12.26@gmail.com**Snida Yevhenii**Ph.D, Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-6681-9786>, snida2017@ukr.net*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)***Abstract.**

Relevance. In today's innovative educational environment, an important factor is the formation of subject competencies in students and their practical application. Of particular interest in this context is the study of subject competence in history lessons. Given the reform of the secondary education system in our country, this topic is relevant for scientific study.

The purpose – to identify the peculiarities of subject competence formation in history lessons and develop effective approaches to its implementation in an innovative educational environment.

Results. Subject competencies in history lessons are formed in an integrated manner, each with its own characteristics. They influence the teaching strategy, the methods chosen by the teacher, and the means of communication between participants in the educational process. The formation of basic historical subject competencies takes place throughout the entire history course in school and has its own characteristics at each stage. The peculiarities of the emergence of subject-specific historical competencies lie in the application of specific methods of working with historical sources, chronological data, historical maps, etc. Their formation can take place either separately or comprehensively, depending on the chosen teaching methods.

Conclusions. We can affirm the importance of competency-based lessons for teaching history. Organizing the educational process in this way will only encourage students to actively engage in acquiring knowledge, gaining experience, and developing their key skills. The use of interactive methods, research projects, logical diagrams, and practical tasks develops both basic and subject-specific competencies. Modern history education in schools serves as the basis for the formation and development of chronological, spatial, logical, informational, and axiological competencies, enabling students to gain a deep and comprehensive understanding of historical processes through their interconnection and influence on the present day.

Keywords: subject competence, history lesson, learning, school education, competence-based approach, teacher, history

Формування предметної компетентності на уроках історії

Дяченко Ольга, Сніда Євгеній*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)***Анотація.**

Актуальність. В умовах сучасного інноваційного освітнього середовища важливим чинником є формування в учнів предметних компетентностей та їх практичне застосування. Особливу зацікавленість у річищі окресленої проблематики викликає дослідження предметної компетентності на уроках історії. Ураховуючи реформування системи середньої освіти в нашій державі, порушена тематика є актуальною для наукового студіювання.

Мета дослідження – виявити особливості формування предметної компетентності на уроках історії та розроблення ефективних підходів до її впровадження в умовах інноваційного освітнього середовища.

Результати. Предметні компетентності на уроках історії утворюються інтегровано, кожна з них має свої особливості. Вони впливають на стратегію навчання, методи, що добирає вчитель, засоби комунікації між учасниками освітнього процесу. Формування основних історичних предметних компетентностей відбувається впродовж усього курсу історії в школі й на кожному етапі має свої особливості. Особливості виникнення предметних історичних компетентностей полягають у застосуванні специфічних методів роботи з історичними джерелами, хронологічними даними, історичною картою тощо. Їх творення може відбуватися як окремо, так і комплексно залежно від обраних методів навчання.

Висновки. Можемо стверджувати про важливість компетентісно орієнтованих уроків для навчання історії. Організація в такий спосіб освітнього процесу лише сприятиме активному залученню учнів до здобуття знань, набуття досвіду та розвинення їх ключових навичок. Застосування інтерактивних методів, дослідницьких проєктів, логічних схем і практичних завдань формує як базові, так і предметні компетентності. Сучасна історична освіта в школі слугує основою для утворення і розвитку хронологічної, просторової, логічної, інформаційної та аксіологічної компетентностей, що дає можливість учням глибоко та всебічно розуміти історичні процеси через їх взаємозв'язок і вплив на сучасність.

Ключові слова: предметна компетентність, урок історії, навчання, шкільна освіта, компетентнісний підхід, учитель, історія

Стаття надійшла / Article arrived: 15.09.2025

Схвалено до друку / Accepted: 17.10.2025

Вступ.

Сучасна українська система освіти перебуває в стані постійного реформування, що зумовлює потребу переглянути та оновити основні освітні підходи до навчання історії. Учителі, методисти та науковці активно працюють над удосконаленням змісту й методики навчання, зокрема в галузі історичної освіти. Одним з ключових напрямів цього процесу є впровадження компетентнісного підходу, що передбачає формування в учнів не лише загальних, а й предметних компетентностей. Комплексне засвоєння цих компетентностей є основою для досягнення головної мети шкільної освіти – всебічного розвитку особистості.

Актуальність. Компетентнісний підхід до навчання і виховання визначений в нормативних документах Міністерства освіти і науки України, утім його практична реалізація стикається з низкою труднощів. Серед основних проблем можна виокремити недостатню матеріально-технічну й методичну базу багатьох закладів освіти, неопрацьованість практичних аспектів впровадження компетентнісного підходу, а також відсутність докладного визначення предметних компетентностей для кожної теми уроку. Це ускладнює роботу педагогів, особливо молодих спеціалістів, які не мають достатнього досвіду для самостійного визначення компетентностей учнів. Водночас у сучасній методичній літературі бракує відповідних рекомендацій та розробок, що могли б стати орієнтиром для вчителів.

Додатковим викликом для національної системи освіти стали часи дистанційного навчання, зумовлені карантинними обмеженнями та воєнним станом. Це ще більше ускладнило реалізацію компетентнісного підходу, адже вчителі й учні опинилися в умовах обмежених можливостей для ефективної взаємодії та застосування активних методик навчання. Зазначені чинники актуалізують дослідження процесу формування предметних компетентностей на уроках історії та пошук ефективних методичних підходів для їх реалізації в умовах сучасного освітнього простору.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика формування базових і предметних компетентностей у здобувачів освіти є предметом численних наукових досліджень. Одним із перших ґрунтовних досліджень, у якому системно розглянуто питання впровадження компетентнісного підходу, є збірник статей українських педагогів і науковців «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики» під загальною редакцією О. Овчарук (2004). У праці висвітлено потребу застосування компетентнісного підходу, досвід його впровадження в зарубіжних країнах, а також окреслено перспективи розвитку української освіти в цьому напрямі (Овчарук, 2004, с. 112).

Помітний внесок у розроблення і концептуальне обґрунтування компетентнісного підходу зробив К. Баханов. У своєму доробку він комплексно проаналізував досвід українських і зарубіжних освітніх систем і звернув увагу на потребу розширити інноваційні методики викладання. Дослідник розглянув теоретичні засади оновлення шкільної історичної освіти, проаналізував нормативну базу, трансформацію змісту, модернізацію підручників з історії, а також дослідив інноваційні системи викладання історії, еволюцію педагогічних технологій та моделей навчання історії у школі (Баханов, 2021, с. 113).

Аспекти практичного впровадження компетентнісного підходу стали предметом подальших досліджень науковців. Важливим доповненням до цієї тематики є колективна праця «Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі» (Пошетун et al., 2018), в якій автори розглянули теоретичні засади компетентнісного підходу, основні поняття та особливості формування предметних компетентностей, а також запропонували практичні приклади компетентнісно орієнтованих завдань (Баханов, 2012, с. 10).

Ю. Малієнко (2018) у своїх дослідженнях зосередилася на питаннях компетентнісного навчання історії середніх віків, проаналізувала відповідність підручників принципам компетентнісного підходу. О. Пошетун (2015) також досліджувала порушену проблему, акцентуючи увагу на відповідності змісту історичних підручників вимогам компетентнісного навчання.

Питання формування хронологічних і просторових компетентностей порушене в працях Д. Десятова (2006, 2012), І. Смагіна (2017), О. Фідри (2004), П. Мороза (2019) та інших науковців. Вони підкреслили значущість формування в учнів навичок орієнтуватися в історичному просторі та часі, а також запропонували шляхи вдосконалення засвоєння хронологічних знань. Значний внесок у дослідження проблеми оцінювання предметних компетентностей зробив В. Власов (2010), який розглянув проблему вимірювання рівня сформованості компетентностей у здобувачів освіти.

Отже, проблема формування предметної компетентності на уроках історії є предметом активного наукового обговорення і численних досліджень. Плюралізм думок у науковій площині й відсутність єдиного вектору впровадження компетентнісного навчання історії в школі зумовлює актуальність обраної теми та потребу її комплексного вивчення.

Мета дослідження – виявити особливості формування предметної компетентності на уроках історії та розроблення ефективних підходів до її впровадження в умовах інноваційного освітнього середовища.

Джерельним підґрунтям цього дослідження є нормативно-правові документи, в яких зрегламентовано функціонування системи освіти в Україні. Зокрема, ключове значення мають Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2010) та Державний стандарт базової середньої освіти (2020), в яких визначено базові і предметні компетентності, що повинні формуватися в здобувачів освіти під час навчання. У цих документах установлено вимоги до обов'язкових результатів навчання і визначено перелік компетентностей, що здобувачі освіти повинні набути під час навчання. Зокрема, в них структуровано формування базових і предметних компетентностей учнів, що є ключовим аспектом компетентнісного підходу в сучасній освіті.

Результати дослідження.

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) визначено, що ключовою метою шкільного навчання є розвиток всебічно освіченої особистості, її соціалізація та формування основних компетентностей (Закон України, 2020). Поняття компетентності офіційно закріплене в Законі України «Про освіту» (2017), де воно сформульоване як комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Науковці та методисти пояснюють актуальність компетентнісного підходу змінами в сучасному суспільстві. Він відповідає запитам економіки та соціальної сфери, сприяє оновленню системи освіти й перегляданню традиційних методів викладання. Розвиток компетентностей в учнів, на думку багатьох дослідників, розширює їхні перспективи, сприяє особистісному зростанню та відкриває нові можливості для майбутньої самореалізації (Овчарук, 2004, с. 4–5).

Поняття «компетентність» в українській педагогіці здебільшого засноване на міжнародному досвіді, зокрема на напрацюваннях міжнародних організацій і провідних освітніх систем світу. Загалом можна сформулювати визначення компетентності як здатності особи ефективно та творчо застосовувати знання і вміння в міжособистісних відносинах і професійній діяльності. У цьому руслі потрібно зацентувати увагу на цінностях і ставленнях, що є рівноцінними складниками поряд із когнітивними та практичними навичками (Марущак, 2016, с. 99–100).

Українські дослідники О. Пометун, Н. Гупан та В. Власов (2018) розглядають компетентність як поєднання знань, умінь, навичок і ставлень, що формуються під час діяльності. Осмислення її значущості, оцінка власних дій і їх ефективності сприяють становленню компетентної особистості, здатної розв'язувати життєві та професійні завдання (Пометун та ін., 2018, с. 7).

О. Овчарук, підтримуючи зазначений підхід, підкреслив, що компетентності повинні бути універсальними та наскрізними, оскільки сучасне суспільство складається з людей, які поєднують різні соціальні ролі. Освіта, як формальна, так і неформальна, покликана сприяти їх інтеграції до соціуму, забезпечуючи набуття навичок, що відповідають загальноприйнятим культурним, етичним та економічним цінностям (Овчарук, 2004, с. 13).

Паралельно з поняттям «компетентність» у нормативних документах і педагогічних дослідженнях можна зустріти термін «компетенція». У Законі України «Про освіту» (2017) «компетенція» зазвичай означає повноваження закладу освіти або його керівника, тобто наявність досвіду та можливості виконувати певні функції, хоч визначення цього терміну в самому законі відсутнє. Водночас у Словнику української мови «компетенція» трактується як «обізнаність у чомусь» або «коло повноважень якої небудь організації чи особи» (Словник української мови, 1973, с. 250). Це дозволяє стверджувати, що компетенція особи передбачає вміння застосовувати набуті компетентності в практичній діяльності.

М. Головань визначив співвідношення цих понять в освіті так: «компетенція – це норма, досягнення якої свідчить про здатність вирішувати завдання, а компетентність – це оцінка досягнення чи недосягнення цієї норми» (Головань, 2008, с. 25). Отже, компетентності учнів є складниками компетенції випускника, здатного ефективно взаємодіяти в різних сферах життя. Для системи середньої освіти важливішим є поняття «компетентності», адже воно відображає результати навчання.

К. Баханов визначив компетенції як «загальні здатності виконувати певний вид діяльності», а під «компетентнісним підходом» розуміє «чітке окреслення необхідних знань, навичок, відносин і досвіду, що дозволяють ефективно здійснювати діяльність, визначену державою або іншими організаціями» (Баханов, 2012, с. 200). Таким чином, компетенція – це повноваження або досвід особи, а компетентності – це набір знань, умінь і навичок, здобутих під час навчання.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017) основними компетентностями учнів є володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (якщо вона відрізняється від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, знання в галузі природничих наук, техніки, екології, інформаційно-комунікаційні навички, готовність до навчання впродовж життя, а також громадянські компетентності, що включають ідеї демократії, прав людини, добробуту та здорового способу життя. Ці компетентності мають спільні риси, зокрема здатність до критичного та системного мислення, логічного обґрунтування позицій, творчості, ініціативності, емоційного самоконтролю та ефективної співпраці.

Компетентності поділяють загалом на надпредметні (ключові) та предметні. Надпредметні компетентності охоплюють творчий підхід до навчання, уміння застосовувати різні види спілкування в різних ситуаціях, розуміння технологічних новинок, розвиток особистих здібностей. Предметні компетентності пов'язані з конкретними дисциплінами та визначають очікувані результати навчання з кожної теми (Пометун et al., 2018, с. 13–14).

У Державному стандарті базової середньої освіти детально розглянуто основні компетентності, зокрема в межах уроків історії та громадянської освіти. Здобувачі освіти повинні навчитися історико-хронологічному мисленню, орієнтації в соціально-історичному просторі, критичному аналізу джерел інформації, системному розумінню історичних процесів, виявленню взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливу історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного та зіставлення їх інтерпретацій, дотриманню демократичних принципів та взаємодії з громадою (Державний стандарт, 2020).

Сучасні українські педагоги поділяють предметні компетентності на кілька видів: хронологічну, просторову, інформаційну, логічну та аксіологічну. Хронологічна компетентність уміщує вміння орієнтуватися в історичному часі та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, просторова – здатність орієнтуватися в історичному просторі, інформаційна – робота з джерелами історичної інформації, логічна – застосування теоретичних понять для аналізу подій, а аксіологічна – оцінка історичних подій і явищ у контексті сучасного життя (Яковенко, 2017, с. 61–62).

Предметні компетентності в навчальних програмах з історії України та Всесвітньої історії для 6–11 класів зберігають подібну структуру, визначаючи п'ять ключових компетентностей. Ці компетентності є основою для оцінювання учнів і обов'язковими для всіх учасників освітнього процесу (Дяченко, 2025, с. 165). Утім під час аналізування наукової та методичної літератури можна виявити різні підходи до трактування компетентностей, зокрема відсутність єдності в класифікації предметних і надпредметних компетентностей. Історія виділена як окрема галузь, що має специфічні предметні компетентності: хронологічну, просторову, інформаційну, логічну та аксіологічну, що сприяють формуванню історичних уявлень, громадянської освіти та вихованню поваги до культури й демократичних принципів. Водночас різні трактування цих компетентностей у нормативних документах ускладнюють їх реалізацію на практиці (Історія України, 2022, с. 4).

Предметні компетентності з історії формуються на всіх етапах навчання, зокрема через методи, що сприяють розвитку конкретних навичок. Однією

з основних компетентностей є хронологічна, що передбачає орієнтацію в історичному часі, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і послідовності подій. Важливим є не лише механічне запам'ятовування дат, а й осмислення історичних зв'язків і контекстів (Пометун та ін., 2018, с. 46–47). На ранніх етапах навчання в п'ятому класі формуються базові хронологічні навички – визначення часу подій і складання лінії часу, що створює основу для подальшого розвитку складніших умінь у старших класах, коли учні починають працювати з синхроністичними таблицями та співвідношенням подій різних історичних контекстів (Пометун та ін., 2018, с. 49).

Інтерактивні методи, як, наприклад, використання хронологічних задач та хмаринок слів, дозволяють ефективніше формувати хронологічну компетентність, уникати механічного заучування і стимулювати глибше розуміння хронології. Це є важливим для учнів 5–7 класів, для яких завдання вміщують не лише вивчення дат, а й логічне встановлення послідовності подій.

Іншою важливою предметною компетентністю є просторова, що передбачає вміння орієнтуватися в історичному просторі, зокрема через роботу з історичними картами. Карти допомагають учням розуміти змінення державних кордонів, масштаб подій та рух територіальних змін. Однак просторову компетентність не потрібно обмежувати лише картографічними навичками, оскільки вона охоплює здатність осмислено інтерпретувати географічний контекст історичних процесів (Вівсяна, 2021, с. 16–18). Формування просторової компетентності відбувається через картографічні вправи, що зростають разом із віковими особливостями учнів і вміщують співвідношення об'єктів та аналіз їх взаємозв'язків на історичних картах (Пометун et al., 2018, с. 81, 84–85).

Формування логічної компетентності є важливим аспектом уроків історії. Вона передбачає здатність учнів аналізувати історичні явища, встановлювати зв'язки між подіями, визначати їх причини та наслідки, а також формулювати висновки. Для її розвитку доцільно застосовувати різні методи, зокрема словникову роботу, історичний диктант, використання асоціативних схем та інтерактивних вправ, таких як ребуси й хмаринки слів, що сприяють активізації пізнавальної діяльності та розвитку пам'яті (Мороз, 2019, с. 212).

Також ефективним є залучення вправ на встановлення причинно-наслідкових, просторових і хронологічних зв'язків між подіями, що сприяє глибшому розумінню історичних процесів. Дослідницькі проєкти, починаючи від складання родинного дерева в молодших класах до розроблення самостійних історичних досліджень у старшій школі, також відіграють значну роль у розвитку логічного мислення учнів (Мороз, 2019, с. 212–213).

Інформаційна компетентність формується через аналіз різних джерел інформації. Окрім підручника та пояснень учителя використовують історичні документи, візуальні матеріали та альтернативні точки зору, що сприяє принципу мультиперспективності. Учні навчають критично оцінювати інформацію, розуміти, що існує різноманітність історичних інтерпретацій. Наприклад, аналіз одного документа з позицій різних сторін конфлікту або порівняння політичних програм різних рухів дозволяє розвинути навички критичного мислення. Під час роботи з історичними джерелами важливо навчати учнів самостійному пошуку інформації, її осмислення та творчого застосування. Учитель має виступати модератором, спрямовуючи учнів на аналіз і дискусію, а не нав'язувати власну інтерпретацію подій (Власов, 2009, с. 8).

Аксіологічна компетентність, що пов'язана з формуванням ціннісних орієнтирів, також відіграє важливу роль. Учні оцінюють історичні події та діяльність окремих осіб через проблемні питання, дискусії та диспути, що сприяє виробленню власної позиції щодо історичних процесів (Баханов, 2012, с. 57).

Предметні компетентності на уроках історії формуються інтегровано, кожна з них має свої особливості. Вони впливають на стратегію навчання, методи, що добирає вчитель, засоби комунікації між учасниками освітнього процесу. Утворення основних історичних предметних компетентностей відбувається впродовж усього курсу історії в школі й на кожному етапі має свої особливості, прописані докладніше в Держаному стандарті та методичній літературі (Нікора, 2012, с. 190–193). Таким чином, особливості виникнення предметних історичних компетентностей полягають у застосуванні специфічних методів роботи з історичними джерелами, хронологічними даними, історичною картою тощо. Вони формуються як окремо, так і комплексно залежно від обраних методів. На нашу думку, ефективнішим є використання інтерактивних і творчих вправ, зокрема ребусів, хмаринок слів, схем, проєктів-досліджень та дискусій тощо.

Реформа середньої освіти «Нова українська школа» (НУШ) передбачає впровадження компетентнісного підходу, що зумовлює зміни в системі оцінювання. Оцінювання повинне відображати сформованість компетентностей, а не лише рівень засвоєння матеріалу. Відповідно запроваджено три типи оцінювання, а саме – поточне, формувальне та підсумкове. Формувальне оцінювання сприяє відстеженню особистісного розвитку учня, його навчального поступу та побудові індивідуальної освітньої траєкторії (Дяченко, 2025, с. 165).

На уроках історії особливу увагу приділяють щоденнику спостережень, у якому фіксують досягнення учнів у межах компетентностей. З 2022–2023 навчального року п'ятикласників оцінюють

за такими групами: орієнтація в історичному часі й просторі, робота з історичною інформацією, повага до людської гідності та соціальна активність. Очікується, що з кожним роком критерії оцінювання ускладнюватимуть (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2024).

Крім того, змінено способи вираження оцінок. Формувальне оцінювання вчителі можуть здійснювати за допомогою словесної шкали (наприклад, «Завжди», «Майже завжди», «Рідко», «Ніколи»), що допомагає відстежити прогрес учня. Для поточного й підсумкового оцінювання можна використовувати рівневу або бальну шкалу, водночас традиційною залишається 12-бальна система. Підсумкове оцінювання зорієнтоване на уніфікацію результатів у межах державного стандарту (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2013).

Значну роль відіграє тематичний контроль, що не лише допомагає перевірити рівень сформованих компетентностей, а й виконати діагностичну функцію. Аналізуючи результати таких робіт, учитель може скоригувати індивідуальні навчальні стратегії учнів. Своєчасне виявлення прогалин у засвоєнні матеріалу сприяє запобіганню відставанню та покращенню навчальних результатів.

Компетентнісний підхід до викладання історії передбачає не лише декларування відповідних компетентностей у плані уроку, але і їх реальну інтеграцію до освітнього процесу. Такі уроки нерідко використовують у середній школі і вони набувають статусу важливого педагогічного інструменту. Структура компетентнісного уроку базується на активній або інтерактивній взаємодії між учителем та учнями. У такій моделі учні стають не пасивними спостерігачами, а дослідниками історичних процесів, аналізуючи події та явища минулого. Це сприяє глибшому розумінню матеріалу й розвитку ключових компетентностей (Баханов, 2012, с. 39).

Особливе значення має початковий етап уроку, адже він виконує мотиваційну функцію. У підлітковому віці актуалізується питання практичної значущості знань, тому ефективна мотивація допомагає залучити учнів до активної роботи. Для цього використовують бесіди, словесні ігри (анаграми, асоціації, кросворди, хмаринки слів), що сприяють зв'язку між попередніми знаннями та новим матеріалом.

Основна частина уроку повинна спиратися на дослідницький підхід. Важливо враховувати реальні життєві ситуації, що потребують історичних знань для аналізу. Наприклад, під час вивчення станово-представницької монархії можна запропонувати порівняння з сучасними органами влади. У старших класах доцільно проводити паралелі між подіями минулого та сучасністю, зокрема між світовими війнами та російсько-українською війною (Дяченко, 2025, с. 166).

Значну роль відіграє інтеграція історичних фактів з теоретичними концепціями. Це дає змогу учням не лише засвоювати інформацію, а й навчатися критично мислити, аналізувати та застосовувати знання в практичних ситуаціях. Подібна робота допомагає розвинути інформаційну та логічну компетентності (Дяченка, 2025, с. 165–166).

Компетентнісні уроки сприяють розвитку дослідницьких навичок. Учням можна пропонувати як короткострокові, так і довготривалі проекти, що інтегрують теоретичні знання з практичним досвідом (Фідря, 2004, с. 2). Наприклад, для учнів 5–8 класів це можуть бути творчі завдання, а для 9–11 класів – аналіз історичних джерел та наукових текстів.

Узагальнення матеріалу є невід'ємним складником компетентнісного підходу. Використання ментальних карт допомагає структурувати інформацію, виділяти ключові поняття та сприяє кращому запам'ятовуванню. Це також ефективний

інструмент для повторення матеріалу та підготовки до узагальнюючих занять.

Висновки.

Таким чином, можемо стверджувати про важливість компетентнісно орієнтованих уроків для навчання історії. Організація в такий спосіб освітнього процесу лише сприятиме активному залученню учнів до здобуття знань, набуття досвіду та розвинення їх ключових навичок. Застосування інтерактивних методів, дослідницьких проєктів, логічних схем і практичних завдань формує як базові, так і предметні компетентності.

Сучасна історична освіта в школі слугує основою для утворення і розвитку хронологічної, просторової, логічної, інформаційної та аксіологічної компетентностей, що дає можливість учням глибоко та всебічно розуміти історичні процеси через їх взаємозв'язок і вплив на сучасність.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Баханов, К. (2012). *Навчання історії в школі під кутом зору компетентнісного підходу: Посібник для вчителя*. Харків: Вид. група «Основа».
- Вівсяна, І. (2021). Підготовка вчителів історії до формування просторової компетентності учнів. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал*. 1(9), 15–18.
- Власов, В. (2009). Історичне джерело в арсеналі дидактичних засобів: чи здатна методика подолати втому від історії? *Історія в школах України*. № 4. С. 3–8.
- Власов, В. (2010). Як перевірити та оцінити історичну компетентність учнів (до концепції контрольних робіт Державної підсумкової атестації з історії України). *Історія в школах України*. № 4. С. 3–17.
- Головань, М. (2008). Компетентність і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. № 3. С. 23–30.
- Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
- Десятов, Д. (2006). До питання про розвиток хронологічних компетенцій учнів. *Історія та правознавство*. № 15. С. 2–7.
- Десятов, Д. (2012). Формування просторової компетентності учнів у процесі навчання історії. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Історичні науки. Вип. 17. С. 82–89.
- Дяченко, О. (2025, 10 квітня) Формування предметної компетентності на уроках історії. *Методика навчання географії та історії: сучасні виклики та практичний досвід. Матеріали доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро: «Середняк Т.К.». С. 164–167.
- Про освіту. Закон України. (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Про повну загальну середню освіту. Закон України. (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
- Історія України. Всесвітня історія. 6–11 класи. (2022). *Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf>
- Малієнко, Ю. (2018). *Методика компетентнісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі: методичний посібник*. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ». 96 с.
- Марушак, О. (2016). Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал*. Житомир. Вип. 11. С. 97–108.
- Мороз, П. (2019, 4 листопада). Історична предметна компетентність учнів старшої школи: визначення та складники. *Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: Педагогічна думка. С. 211–214.
- Про затвердження орієнтованих вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти. (2013). Наказ Міністерства освіти і науки України № 1222. (2013, 21 серпня). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13#n10>.
- Нікора, А. (2012). Формування предметно-історичних компетенцій як результат навчальної діяльності учнів. *Педагогіка вищої та середньої школи*. № 34. С. 189–197.
- Овчарук, О. (ред.). (2004). *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики*. К.: К.І.С. 112 с.
- Пометун, О., Гупан, Н., & Власов, В. (2018). *Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник*. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ». 208 с.

- Пометун, О. (2015). Реалізація компетентнісного і діяльнісного підходів у сучасному підручнику історії. *Український педагогічний журнал*. № 2. С. 146–157.
- Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти. (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1093729-24#Text>.
- Словник української мови: в 11 томах*. (1973). Київ: Наукова думка. Т 4: 1–М. 840 с.
- Смагін, І. (2017). Еволюція методичних підходів до роботи з хронологією в процесі навчання історії. *Український педагогічний журнал*. № 4. С. 45–51.
- Фідра, О. (2004). Чи можливо зрозуміти історію? (методологія історії та формування хронологічних і просторових компетенцій учнів). *Історія в школах України*. № 5. С. 2–7.
- Яковенко, Г. (2017). *Методика навчання історії: навчально-методичний посібник*. Харків: Видавництво ХНАДУ.

REFERENCES

- Bahanov, K. (2012). *Teaching history in school from the perspective of a competency-based approach: A teacher's guide*. Kharkiv: Osnova Publishing Group. 127 p.
- Desyatov, D. (2006). On the development of students' chronological competencies. *History and Law*. No. 15. p. 2–7.
- Desyatov, D. (2012). Formation of students' spatial competence in the process of teaching history. *Scientific Notes [of the Volodymyr Vynnychenko Kirovohrad State Pedagogical University]*. Series: *Historical Sciences*. Issue 17. p. 82–89.
- Dictionary of the Ukrainian Language: in 11 volumes*. (1973). Kyiv: Naukova Dumka. Vol. 4: 1–М. 840 p.
- Dyachenko, O. (2025, April 10) Developing subject competence in history lessons. *Methods of teaching geography and history: contemporary challenges and practical experience. Proceedings of the First All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Dnipro: Serednyak T.K. pp. 164–167.
- Fidria, O. (2004). Is it possible to understand history? (Methodology of history and the formation of chronological and spatial competencies of students). *History in Ukrainian Schools*. No. 5. p. 2–7.
- Golovan, M. (2008). Competence and competency: the experience of theory, the theory of experience. *Higher Education in Ukraine*. No. 3. p. 23–30.
- History of Ukraine. World History. Grades 6–11. (2022). Curriculum for general secondary education institutions. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf>.
- Malienko, Yu. (2018). *Methods of Competence-Oriented Teaching of World History in Grade 7: Methodological Guide*. Kyiv: KONVI PRINT LLC. 96 p.
- Marushchak, O. (2016). The concept of competence in pedagogical activity. *Creative pedagogy: scientific and methodological journal*. Zhytomyr. Issue 11. p. 97–108.
- Moroz, P. (2019, November 4). Historical subject competence of senior school students: definition and components. *Implementation of competence-oriented learning in education: theoretical and practical aspects: collection of scientific papers based on materials from the International Scientific and Practical Conference*. Kyiv: Pedagogical Thought. p. 211–214.
- Nikora, A. (2012). Formation of subject-specific historical competencies as a result of students' educational activities. *Pedagogy of higher and secondary education*. No. 34. p. 189–197.
- On Complete General Secondary Education. Law of Ukraine (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
- On Education. Law of Ukraine (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On Approval of Indicative Requirements for Assessing Students' Academic Achievements in Basic Disciplines in the General Secondary Education System» No. 1222. (2013, August 21). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13#n10>.
- Ovcharuk, O. (ed.). (2004). *Competence-based approach in modern education: global experience and Ukrainian perspectives: library on educational policy*. Kyiv: K.I.S. 112 p.
- Pometun, O. (2015). Implementation of competency-based and activity-based approaches in modern history textbooks. *Ukrainian Pedagogical Journal*. No. 2. p. 146–157.
- Pometun, O., Gupan, N., & Vlasov, V. (2018). *Competence-oriented methodology for teaching history in secondary school: methodological guide*. Kyiv: KONVI PRINT LLC. 208 p.
- Recommendations for assessing the learning outcomes of students in accordance with the State Standard for Basic Secondary Education. (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1093729-24#Text>.
- Smagin, I. (2017). Evolution of methodological approaches to working with chronology in the process of teaching history. *Ukrainian Pedagogical Journal*. No. 4. p. 45–51.
- State Standard for Basic Secondary Education. (2020). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
- Vivsyana, I. (2021). Training history teachers to develop students' spatial competence. *Theory and Methods of Teaching Social Sciences: Scientific and Pedagogical Journal*. 1(9). 15–18.
- Vlasov, V. (2009). Historical sources in the arsenal of teaching aids: can methodology overcome fatigue from history? *History in Ukrainian schools*. No. 4. p. 3–8.
- Vlasov, V. (2010). How to test and assess students' historical competence (on the concept of control works for the State final attestation in Ukrainian history). *History in Ukrainian schools*. No. 4. p. 3–17.
- Yakovenko, G. (2017). *Methods of teaching history: teaching and methodological guide*. Kharkiv: KhNADU Publishing House.